

Lidija Matošević

Prikaz knjige Jadranke Brnčić

Scriptura sui ipsius interpret. Uvod u biblijsku hermeneutiku
Izdavač: Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2022.

Biblijska hermeneutika, kao disciplina unutar biblijskih studija, u različitim se akademskim teološkim kontekstima razumije na različite načine. U ovoj knjizi autorica prilazi toj disciplini na tragu europske hermeneutičke tradicije u kojoj je hermeneutika oslonjena na svoje filozofijsko ishodište. Međutim, biblijska hermeneutika, kao partikularna, regionalna hermeneutika, nije tek jedna od mogućih primjena filozofske, opće hermeneutike na određenu kategoriju tekstova. Među dvjema hermeneutikama postoji složen i uzajamno uključiv odnos. Prvi pokret ide iz filozofijskoga prema biblijskom polu. Iste kategorije interpretacije: djelo, pismo, svijet teksta, proces interpretacije nalazimo na obama polovima. No, čim biblijsku hermeneutiku primijenimo na biblijske tekstove, odnos se među dvjema hermeneutikama mijenja. Biblijska hermeneutika predstavlja toliko originalne značajke da se odnos dviju hermeneutika postupno prekreće sve dok se biblijska hermeneuti-

ka ne počne koristiti filozofijskom kao vlastitim *organonom* (instrument mišljenja).

Biblijska hermeneutika pokriva najmanje tri postupka. Prvi je metodološki: biblijska egzegeza služi joj kao model za definiranje pravila. Drugi uključuje različite discipline (lingvistiku, filologiju, retoriku, logiku) kako bi se restituirao smisao teksta. Treći je postupak: otkrivanje temeljnih kriterija interpretacije uopće. Ova tri postupka u uzajamnoj interakciji omogućuju, dakle, biblijskoj hermeneutici da se ne udaljuje od zadatka koji joj je zajednički s biblijskom egzegezom te da istodobno postane autonomnom kao disciplina.

Za razliku od egzegeze uobičajene u crkvenim krugovima, hermeneutika, međutim, prilazi biblijskom tekstu kao tekstu, ne učitavajući unaprijed u njega teološke razrade nastale poslije. Stoga, kao što su za biblijsku egzegezu nužna određena znanja o biblijskoj povijesti i teološkim koncepcijama izvučeni- ma i razvijenima iz nje, tako su za hermeneutiku potrebna

određena predznanja i iz filozofije kakva se pita o dosezima i ograničenjima jezika te uvjetima razumijevanja i iz književne teorije kakva je razvila metode čitanja različitih tekstova. Zahvaljujući hermeneutici, tj. istraživanju biblijskih tekstova kao poetskih, otkriva se niz mogućnosti otkrivanja novih slojeva značenja.

Premda je poslije Ericha Auerbacha, autora koji je među prvima jasno povezo sekularnu s religijskom kritičkom tradicijom te artikuli-
rao ovu povezanost, sve do u naše dane napisano mnoštvo knjiga i tekstova o intertekstualnom odnosu *Biblije* i književnosti – a od Northropa Fryea govor o biblijskoj imaginaciji i biblijskim motivima u književnosti postao *locusom* književne teorije – još se ova dva svijeta – književni i biblijski – proučavaju odvojeno: u teološkim krugovima pozornost je usmjerena na teološke interpretacije biblijskih tekstova, dok proučavatelji književnosti nerijetko zanemaruju njihove teološke aspekte. Međutim, čitati biblijske tekstove kao poetske (unutar prostora poetske imaginacije kojemu temeljno i pripadaju), omogućuje otkrivati slojeve značenja zastrte teološkim tumačenjima, dok čitati ih kao genezu stvaranja racionalnih simbo-

la (na kojima se temelji teološka misao), omogućuje otkrivati spregu književnosti i teologije u hermeneutičkom ključu, što je ujedno i poziv upućen iz ove knjige.

Knjiga autorice Jadranke Brnčić naslovljena je *Scriptura sacra sui ipsius interpretata* (*Sveto pismo samo sebe interpretira*), načelom što ga je promovirao Martin Luther. Tim načelom reformacijska je teologija nastojala zaštititi autoritet Svetoga pisma od utjecaja crkvenog autoriteta, odnosno monopola tradicije nad tumačenjem. No, ne samo da se perikope Svetoga pisma mogu međusobno čitati pa *Stari zavjet* tumačiti iz perspektive *Novog* ili teže razumljive ulomke s pomoću jednostavnijih nego ovo načelo može ići i dublje: antropomorfizmi u govoru o Bogu mogu se tumačiti iz drugih ulomaka, *Novi zavjet iz Starog*, narativni tekstovi iz proročkih itd. Zapravo, ovo načelo pogađa bit biblijske hermeneutike i njezina rada u otkrivanju načina na koji biblijski tekst razumije samoga sebe posredstvom intertekstualnih odnosa.

U poglavlju „Pregled povijesti hermeneutike”, kratkom pregledu glavnih momenata u povijesti hermeneutike, Jadranka Brnčić prati razvoj hermeneutike od antičkih,

ranocrkvenih i srednjovjekovnih promišljanja o znaku, značenju i smislu te četiri razine smisla Svetoga pisma preko osamostaljivanja hermeneutike od stege crkvenoga autoriteta počev od reformacije, u hermeneutiku kao filozofijsku disciplinu koja se pita o utemeljenju razumijevanja kao takvog da bi u 20. stoljeću, obogaćena metodama drugih humanističkih znanosti, biblijska hermeneutika postala autonomnom u odnosu na teološku biblijsku egzegezu. Pritom autorica spominje tek najvažnije autore koji su biblijsku hermeneutiku opskrbili ključnim pojmovima kao što su: objašnjenje i razumijevanje, hermeneutički krug, hermeneutički luk, svijet teksta, stapanje horizonata, smisao-referencija-refiguracija...

U poglavlju „Slovo i duh” autorica se bavi problemom odnosa govora (usmene predaje) i pisma, kao i pisma i Svetoga pisma. Otvara pitanja biblijskoga teksta ponajprije kao poetskoga teksta građena metaforama, simbolima i mitovima te zaključuje da biblijski svijet govori o temeljnim ljudskim situacijama o kojima se ne može drukčije govoriti nego simboličkim jezikom. Konceptualan jezik (teologija) već je interpretacija. Brnčić iznosi misao da hermeneutika nastoji

čitati biblijski tekst na njegovoj pred-teološkoj, dakle poetskoj razini. Biblijskom tekstu krajnji su referenti Bog, kraljevstvo Božje, „novo stvorenje” ili, biblijskim riječima: Izlazak, tj. put iz ropstva u slobodu.

U poglavlju „Svijet biblijskoga teksta” Brnčić uvodi u sam svijet biblijskoga teksta počev od razmišljanja o distinkciji između profanih i sakralnih priča te odnosu povijesti i fikcije, kao i naracije i etike. Za autoricu diskurzivni modusi (književne vrste) biblijskoga teksta nisu tek oblici koji služe za artikulaciju poruke, nego sukreiraju sadržaj religijskoga diskursa. Klasifikacijska podjela (na narativni, proročki, preskriptivni, mudrosni, parabolički diskurs) pomaže orijentaciji u golemom broju različitih pojedinačnih djela koji, kroz međusobnu interakciju sastavljenu od sukoba i komplementarnosti interpretacija, tvore biblijsku poetiku. Subjekt koji do vlastita samorazumijevanja dolazi posredstvom interpretacije biblijskoga teksta, subjekt je koji odgovara na poziv što ga nalazi u biblijskom tekstu. Moguće je vidjeti strukturalnu analogiju između filozofije sebstva i tipa subjekta kakav je prisutan u biblijskim pričama o (po)zvanju. U različitim biblijskim tekstovima nalazi se

nekoliko figura: proročki poziv, nutarnji učitelj i svjedočanstvo savjesti. Autorica zaključuje da je u kršćanskoj tradiciji svrha odgovaranja sebstva samom sebi posredstvom biblijskoga teksta – preobrazba u Krista.

U poglavlju „Biblijsko višeglasje” autorica se bavi biblijskim kanonom. Globalno čitanje *Biblije* pretpostavlja jedinstvo njezina smisla koje se uspostavlja unutar kanona. U teologiji se, tvrdi Brnčić, nametnula koncepcija povijesti spasenja, koncepcija linearnoga razvoja (svete) povijesti od stvaranja svijeta do kraja svijeta. No, postoji niz modela koji poštuju višeglasje biblijskoga teksta. Autorica ih navodi nekoliko: čitanja Paula Beauchampa koji predlaže da *Stari i Novi zavjet* zovemo *Prvim* i *Drugim*, Northropa Fryea koji inzistira na koherentnosti simboličkog polja u *Bibliji* ili Clausa Westermanna, koji cijelu biblijsku strukturu vidi kao svojevrsan dijalog između Boga i čovjeka. Paul Ricœur u prvi plan ne stavlja imaginativno jedinstvo *Biblije*, nego raznolikost diskursā i polifonijski, višeglasni, njezin ustroj. Na temelju Ricœurova govora o *Bibliji* kao polifonijskom intertekstu, autorica zaključuje da takav pristup pomaže otkriti višeglasje različitih vremena koja tvore biblij-

sko vrijeme upućeno na sada, kao i imenovanje najvišega biblijskoga referenta – Boga.

U poglavlju „Metode čitanja” Jadranka Brnčić ukratko opisuje neke od glavnih metoda čitanja biblijskoga teksta. Tvrdi da je ustaljeni način interpretacije biblijskoga teksta bio sve do 17. stoljeća uglavnom dogmatski i teološki. No, zajedno s interakcijom s humanističkim znanostima, egzegeti su postupno počeli usvajati i njihove nove metode. Dugo je prevladavala povijesno-kritička metoda i metoda tekstualne kritike, a potom su se počele, ovisno o diskurzivnome modusu, koristiti književne (strukturalistička, poststrukturalistička) i kontekstualne (teologije oslobođenja, feministička, ekoteološke) metode. Autorica zaključuje da narativna teologija izaziva čitatelja da biblijsku naraciju promatra ne samo u njezinoj konfiguraciji i sprezi s kerigmom nego i kao refiguraciju čitateljeva iskustva kakvo potiče na djelovanje te dijalog s kulturom i strujama misli vlastita vremena.

U završnom poglavlju „Hermeneutika i teologija” Brnčić otvara pitanja o izazovima hermeneutike za teologiju: od razlika između teološke/vjerničke i hermeneutičke/poučene egzegeze, biblijskih i

teoloških simbola do problema „pravog” značenja teksta. Autorica zaključuje da hermeneutika i teologija nisu u sukobi ni konkurentne, nego u dijalogu. Hermeneutički obrat potiče teološku egzegezu i teologiju na opetovano čitanje biblijskoga teksta i otkrivanje novih slojeva značenja.

Knjiga Jadranke Brnčić nastala je na temelju bilješki

za kolegij *Hermeneutika*, što ga već petnaest godina drži na Teološkom fakultetu „Matija Vlačić Ilirik” u Zagrebu. Može, dakle, studentima poslužiti kao udžbenik, a i svima zainteresiranima za biblijski tekst i probleme njegova razumijevanja kao dobar uvid u svijet biblijske hermeneutike.